

Mikuláša k p. M. Hodžovi poslali, kde bude ležať hlavný rekurz, ku ktoriemu sa potom tieto hárkky priložia a všetko na svoje miesto odošle. Aby ale v nastávajúcom sneme naše slušnie prosby aj podopieranie boli, musíme k tomu hľadiť, aby sme si vyvolili na budúci snem vyslancov takých, ktorí ako s krajinou, tak aj s nami dobre myslia, ktorí sa za náš národ nehanbia, ale vidiac jeho veľkú zaostatosť, potrebu jeho vzdelávania uznávajú. Vyslancov si, povedám, už budeme robiť sami, a kto je volencom, môže byť aj vyvoleným, a k tomu, aby bol dakdo volencom, dosť málo treba.⁶ Presvedčení sme, že naši ľudia starať sa budú poučiť tých, ktorí budú v ich okoliach voliť a neznajú ešte veci dobre povážiť a osoby rozoznať. Kto žiada, berie, kto klope, tomu sa otvorí, to je pravda zlatá. Tak i my robiť musíme a hanba by nám bola, posmech pred Bohom i svetom, keby sme ani len so žiadosťami našimi mužsky vystúpili nevedeli.

2

Hlásenie hontianskeho podžupana ministerskému predsedovi grófovi E. Batthyánymu o poburovaní ľudu v Príbelciach notárom Jánom Rotaridesom z 27. marca 1848 (a).

Výpoveď Jána Rotaridesa pred mestským kapitanátom v Pešti o udalostiach v Príbelciach v marci 1848 z 10. januára 1849 (b).

Pôvodný maďarský čistopis v OL-MB č. 84/1848. Uverejnil D. Rapant, Slovenské povstanie roku 1848/49, zv. I-2, str. 50–51 (a). — Pôvodný maďarský čistopis v archíve Hontianskej (teraz už stratený). Uverejnil D. Rapant, c. d. I-2, str. 377 (b).

Uhorská vláda, vymenovaná v dôsledku marcových revolučných udalostí roku 1848, nariadila stoličným vrchnostiam, aby vysvetlili ľudu na zhromaždeniach obsah a význam tzv. aprílových zákonov, najmä ale zákony o zrušení niektorých feudálnych vzťahov a povinností (urbár, desiatky). V Príbelciach v Hontianskej odohrali sa v tejto súvislosti nepokoje, majúce revolučný charakter. Ich pôvodcami bol učiteľ Ján Rotarides a jeho priateľ básnik Ján Kráľ, ktorý patril ku skupine revolučnodemokraticky orientovaného krídla štúrovskej mládeže. Rotarides vysvetľoval aprílové zákony ako ústupky vládnúcej triedy z donútenia.

⁶ Zák. čl., ktoré upravovali zostavovanie a voľby do uhorského snemu a tvorili súčasťku súboru tzv. marcových zákonov, zmieňovali sa o ľudovom zastupiteľstve, v skutočnosti ale poskytovali volebné právo len veľmi malému počtu občanov. Uhorský volebný zákon z roku 1848 vytváral namiesto feudálneho uhorského národa nový buržoázny uhorský národ v politickom zmysle, ktorý tvoril len jednu dvadsatinu obyvateľstva Uhorska, pričom členom uhorského parlamentu sa mohol stať len ten, kto ovládal maďarčinu, keďže rokovacou rečou uhorského snemu bola maďarčina. Štúrove nádeje, že si Slováci zvolia svojich národných poslancov do uhorského snemu, boli neopodstatnené. Do uhorského snemu pri voľbách konaných v júni 1848 sa síce dostali niekoľkí poslanci z národného územia slovenského, tí však neprejavovali k slovenskému národnému hnutiu žiadnu príchylnosť.

Okrem sociálnej povahy malo Rotaridesovo a Kráľovo vystúpenie aj význam národný zdôrazňovaním požiadavky používania slovenčiny v styku vládnucej triedy s ľudom. Rotarides i Kráľ boli zatknutí a vyšetrovaní a hrozilo im odsúdenie. Pribeh maďarskej revolúcie koncom roku 1848 umožnil, aby sa dostali na slobodu. Vystúpenie Rotaridesovo, ale najmä Jána Kráľa patrí medzi najdôležitejšie prejavy revolučnosti mladej slovenskej buržoázie roku 1848.

a)

Osvietený gróf, pán ministerský predseda.

Na základe úpravy obsiahnutej vo vašom obežníku¹ čis. 1 zo 17. marca b. r. predkladám nasledovné úradné ponížené predostretie.

Ján Rotarides, notár obce Príbelce v tunajšej stolici, bol tak bezočivý, že pred tunajšou komisiou popularizujúcou najnovšie zákony, vyhlásil ľudu, že zemepáni ponúknutí strachom nie z čistého úmyslu, ale z donútenia poskytnú ústupky, ktoré majú poskytnúť už pred stáročiami. Vyhlasoval ďalej v mene ľudu pobúreného predchádzajúcimi podobnými štvaniami, že s týmito ústupkami ani zďaleka nie sú spokojný, žiada vydeliť na každý dom príslušný les, oslobodiť sa od viničného desiatku. V mene želiarov osadených na majerských pozemkoch vyhlásil, že ak sa im tieto bez najmenej ťarchy neponechajú, neuspokojia sa,² načo spomedzi znepokojeného ľudu viacerí poznamenali, že bez krvipreliať sa táto vec nemôže skončiť. Napokon ešte s nadšeným rečením vyhlásil, že ani to nestačí ešte, ale nech sa zemepáni zaviazú, že budú používať svoju národnú slovenskú reč a nebudú sa pričiňovať o vyučovanie detí v maďarskom jazyku.³ Potom za spievania poburujúcich slovenských piesní odišiel na byt richtárov,⁴ tam urbárske zákony v stred dediny spálili, celú noc pod vedením poburujúceho notára chodili z dediny do dediny, do každého panského domu strieľali, na druhý deň potom na koni ozbrojení odišli poburovať iné dediny. Napokon ale ten istý notár vzal do príslušného ľudu, že ak ho chytiť, pomstia ho ako martýra.⁵

¹ Ide o úpravu, ktorú vydala uhorská vláda hneď po svojom vymenovaní na stoličné vrchnosti, aby tieto jej zaslali zprávy o situácii v nich.

² Oslobodenie poddanstva sa týkalo roku 1848 iba tzv. urbárnych, nie však ostatných druhov poddaných, napr. želiarov, ktorých bolo najviac.

³ Posledný uhorský stavovský snem síce rokoval aj o úprave používania maďarčiny v Uhorsku, ako aj o školských veciach, ale nedospel k žiadnemu konkrétnemu rozhodnutiu. Preto ani medzi tzv. aprílovými zákonodarnými opatreniami nenachádzame riešenie školskú otázku. Pokiaľ ide o ďalšie rozšírenie maďarizačných opatrení, uplatnili sa v tzv. aprílových zákonoch v dostatočnej miere, napr. v zák. čl. o stolicích, pre voľby do uhorského snemu a pod.

⁴ Zpráva sa nejasne zmieňuje o pálení urbára, pokiaľ ide o miesto. Je viac ako pravdepodobné, že urbár bol spálený na dvore richtárovom alebo pred jeho domom, nie ale v jeho príbytku.

⁵ Takáto žiadosť sa objavuje neskoršie aj u jedného z vodcov gemerských slovenských poštalcov. Pozri dokument č. 9.

b)

Jedinou príčinou môjho zatknutia, ktoré sa stalo skrze stolicu Hontiansku koncom marca minulého roku, je to, že radujúc sa zo získanej slobody, bol som spolu s Jánom Kráľom, jurátom rodom z Liptovského Mikuláša v Liptovskej stolici, najprv v Horných a Dolných Pribelciach, potom v Plachtinciach bývalý urbár v prítomnosti ľudu spáliť uprostred dediny. Ja som mal k tomuto činu ešte tú osobitnú pohnútku, keďže som počul od Jána Kráľa, že tu v Pešti a vo Viedni stalo sa ešte viac, napríklad, že vo Viedni sa bojovalo o slobodu, v Pešti potom oslobodili tlač, Michala Stančíča ako štátneho väzňa⁶ prepustili a tých 12 bodov,⁷ ktoré pod názvom *Čo si žiada uhorský ľud?* poslalo mesto Pešť do Bratislavy, som osobne prečítal. Ďalej som napísal maličkú básničku,⁸ ktorá mala najviac 20 riadkov, a to v slovenskom jazyku, a prečítal som ju na pohrebe bývalého poddaného Jána Petra na žiadosť jeho príbuzných; ďalej som žiadal v prítomnosti tabulárneho sudcu Laszkáryho⁹ od tamojších urbáriálnych pánov onen cirkevný les, ktorý predtým vlastnila cirkev a aj ho vyrúbala, teraz ale, keďže ho urbáriálni páni ako vyrastlý nechceli prenechať, miestny farár sa začal pravotiť oň, o čom ja len toľko som sa dozvedel, že z dreva, ktoré sa nachodilo v otáznom lese, obyvatelia aj mne, podobne ako farárovi, priniesli na môj bývalý dvor po jednom-jednom povoze dreva, ale ja som im nikdy nepovedal, aby les vyrúbali, ale naopak, počul som od tamojšieho obyvateľa Pavla Gajdoša, že tak urobili na núkanie farárovo. — Čo potom v mojej neprítomnosti hovoril Kráľ,¹⁰ neviem, ale toľko viem, že ľud rozmetal medze v Pribelciach medzi jeho a siatkárskymi pastvinami, ale nie na moje poburovanie, ale v dôsledku starších pravôt. Aj z toho som bol obviňovaný ešte, že na môj prejav mal dolnopribelcký ľud zaujať panskú krčmu, ale toto urobili títo len preto, že cenu predchádzajúceho domu panstvo im nevyplatilo a miesto neho si postavilo z vlastnej újmy nový.

Ak sa žiada, som ochotný kedykoľvek o pravdivosti predneseného prísahu zložiť.

3

Leták Jozefa M. Hurbana „Bratia Slováci!“ zo začiatku apríla 1848.

Viacrát uverejnený, naposledy u D. Rapanta, c. d. I-2, str. 73—80. Uverejňujeme iba druhú časť.

Leták *Bratia Slováci!* vznikol ako nástroj, ktorým mali byť agitačne povzbudené čo najširšie vrstvy slovenskej maloburžoázie, ako aj roľnícke obyvateľstvo

⁶ Michal Stáncsics (Táncsics) patril medzi maďarských revolučných demokratov so sklonom k socializmu. Pred vypuknutím maďarskej revolúcie odpykával si trest v posádkovom vojenskom väzení v Budíne. Po júnových voľbách roku 1848 bol jediným robotníckym poslancom.

⁷ Ide o súbor požiadaviek, ktoré peštianska mládež schválila 15. marca a tým vlastne dala podnet k revolučným prejavom v Uhorsku.

⁸ Nepoznáme jej text. Rotarides, ale nie je vylúčené, že za spolupráce s Kráľom, pravdepodobne v obsahu básne použil aj námety súvisiace s oslobodením poddanstva.

⁹ Príslušník hontianskeho statkárskeho rodu, ktorý mal tu majetky.

¹⁰ Rotarides kryl svojho priateľa Kráľa, o ktorom se nezmieňuje ani zpráva Majtényiova.